

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Şubat 2021, Sayı 272 Ekidir

**Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (67)**

**Sanayi 2020:
Kıt Kanaat!**

Sanayi 2020: Kıt Kanaat!

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Türkiye ekonomisinin omurgasını oluşturan sanayi sektörü, pandeminin damgasını vurduğu 2020 yılını küçülmeden, kıt kanaat ayakta geçirirken, ekonominin tümüne de küçülmeden yılı tamamlamanın şartlarını hazırladı. Ne var ki, bu kıt kanaat da olsa ayakta durma, ileriye dönük önemli kırılganlıklar biriktirerek ancak gerçekleşti. Genişletilmiş para politikası, kredi genişlemesi, büyümüş bütçe açığı, bastırılmış döviz kuru, düşük tutulmuş kredi faizleri ile zorlanan iç talep, genelde ekonomiye, özelde sanayiye su üstünde 2020'yi geçirme imkanı verse de, ileriki yıllarda suyun üstünde durmayı güçleştirecek önemli yükler bindirdi. Bu anlamda sanayinin 2020 serüvenini "Kıt kanaat geçinmeye" benzetmek mümkün. Bunun ileriki yıllarda tekrarı, sürdürülebilirliği ise oldukça zor.

GSYH geneli ve sanayinin, özellikle de imalat sanayiinin büyümesi, çeyrek yıllar temelinde analiz edildiğinde sanayideki yorgunluk daha çok ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2020'nin ikinci çeyreğinde yani pandeminin baş gösterip ekonomileri kapanmaya zorladığı, iç ve dış talebin ciddi biçimde gerilediği Nisan-Haziran döneminde GSYH yüzde 9,9 küçülmüş görünürken sanayideki küçülmenin yüzde 16,4 gibi oldukça sert bir düşüş içinde olduğu gözlenmişti.

Sanayi, ekonominin yüzde 3 büyüdüğü 2018'de ancak yüzde 1,4 büyüebildi, 2019'da yüzde 0,7 küçüldü ve 2020'de de yüzde 2 GSYH artışı temposunun gerisinde kalarak ancak yüzde 1,2 büyüdüğü tahmin ediliyor. Özellikle imalat sanayiinin 2018'de büyümesinin yüzde 1,1'de kaldığı, 2019'da yüzde 2,3 küçüldüğü hatırlatılmalıdır. 2020'de imalat sanayiinde katma değer artışının, beklenen yüzde 2'lik GSYH artışının bir hayli altında kalması şaşırtıcı olmayacaktır. Görüleceği üzere, omurgada ciddi aşınmalar vardır. 2020'nin tamamında kredi hacmi 2019'a göre yüzde 33'e yakın arttı ve 3,8 trilyon TL'ye yaklaştı.

Sanayinin 2020'de kullandıklarıyla kredi borcu 1 trilyon 11 milyar TL'ye ulaştı. Sanayicinin kredi borcu 2019'a göre yüzde 32'ye yakın arttı. Böylece toplam banka kredileri içinde sanayi firmalarının payı da yüzde 29,3'e ulaştı.

Ticari kredilerin, tüketici kredilerinin daha çok kamçılanmasıyla, ekonomi, geniş anlamda da sanayi, dibe vurmaktan kurtarıldı ama iki yan etki, enflasyon ve cari açık artışları, hem büyüme hızını kesti hem de 2021'e önemli kamburlarla girilmesine yol açtı.

Yurt içi üretici ya da sanayici fiyatları 2020 Aralık ayında yüzde 2,36 oranında yükseldi, yıllık enflasyon 2,04 puan artarak yüzde 25,15'i buldu. İmalat sanayii ürünlerindeki yıllık fiyat artışı yüzde 27,3'ü buldu.

Sanayinin harareti, cari açığı da büyüttü. 2020'de imalat sanayiinde ithalat artarken ihracat azaldı ve dış ticaret açığı 20 milyar dolara yaklaştı. Bu sonuç, 37 milyar dolara yakın açık veren cari dengeyi de etkiledi.

Yükseltilecek faizlerin kredi kullanımını, tüketici kredi taleplerini azaltması, bunun da iç talebi daraltması umuluyor. Pandeminin, dünyada aşılama sürecine geçilmesine karşın, etkisi henüz azaltılamadı. Bu durum, sanayi ürünlerine olan iştahsızlığı henüz azaltmadı ve sanayi hem iç hem dış talepteki düşük iştahın etkisinde, 2021'de de kıt kanaat yaşayacak gibi görünüyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Türkiye ekonomisinin omurgasını oluşturan sanayi sektörü, pandeminin damgasını vurduğu 2020 yılını küçülmeden ama kıt kanaat ayakta geçirirken, ekonominin tümüne de küçülmeden yılı tamamlamanın şartlarını hazırladı. Ne var ki, bu kıt kanaat da olsa ayakta durma, ileriye dönük önemli kırılگانlıklar biriktirerek ancak gerçekleşti. Genişletilmiş para politikası, kredi genişlemesi, büyümüş bütçe açığı, bastırılmış döviz kuru, düşük tutulmuş kredi faizleri ile zorlanan iç talep, genelde ekonomiye, özelde sanayiye su üstünde 2020'yi geçirme imkanı verse de, ileriki yıllarda suyun üstünde durmayı güçleştirecek önemli yükler bindirdi. Bu anlamda sanayinin 2020 serüvenini "Kıt kanaat geçinmeye" benzetmek mümkün. Bunun ileriki yıllarda tekrarı, sürdürülebilirliği ise oldukça zor.

2020'de Büyüme/küçülme

1 Mart 2021'de kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu, 2020 Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) verilerini açıklayacak. 2020 için tahmini büyümenin yüzde 2'den az gelmemesi bekleniyor. Pandemi şartlarında ekonomilerin kapandığı, iç talebin düştüğü tüm dünyada, özellikle merkez ülkelerde 2020, ağır küçülme yılı oldu.

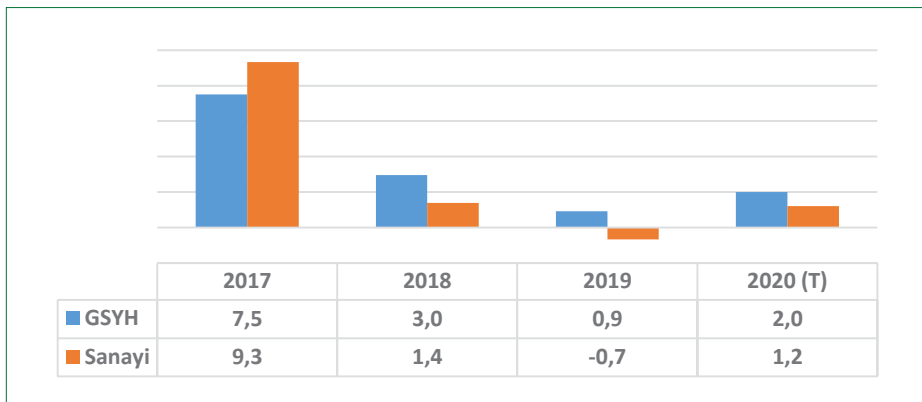
IMF, 2020 yılında küresel hasılanın yüzde 4,4 oranında azalacağını, tahmin ederken gelişmiş ülkelerin 2020 yılında küçülmesinin yüzde 5,9'u bulacağını, öngörmektedir.

Türkiye dahil, gelişmekte olan ekonomilerin 2020 yılında yüzde 3,3 oranındaki daralma yaşayacağını öngören IMF, Çin'in salgına erken maruz kalması ve daha sonra pandemi yönetimindeki başarısına bağlı olarak, yılın ikinci çeyreğinden itibaren yeniden büyüme patikasına girdiğini ifade etmektedir.

Avrupa İstatistik Ofisi, Eurostat'ın tahminine göre Avro alanının 2020'de küçülmesi yüzde 6,8; AB'nin küçülme oranı ise yüzde 6,4'ü buldu.

Bu şartlar içinde Türkiye ekonomisinin 2020 büyüme oranının en az yüzde 2'yi bulması dikkat çekicidir. Ne var ki, bu oranın önünü ve arkasını resmi büyüterek iyi gözlemek gerekir.

Unutulmaması gereken, Türkiye ekonomisinin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş yılı olan 2018'den itibaren düşük büyüme patikasına girdiği ve son 3 yıldaki büyüme oranının ortalama yüzde 2'ye inmesidir. Başta istihdam-işsizlik olmak üzere birçok sorunuyla baş edebilmek

Grafik 1. GSYH ve Sanayide Büyüme, %, 2017-2020

Kaynak: TÜİK veri tabanı

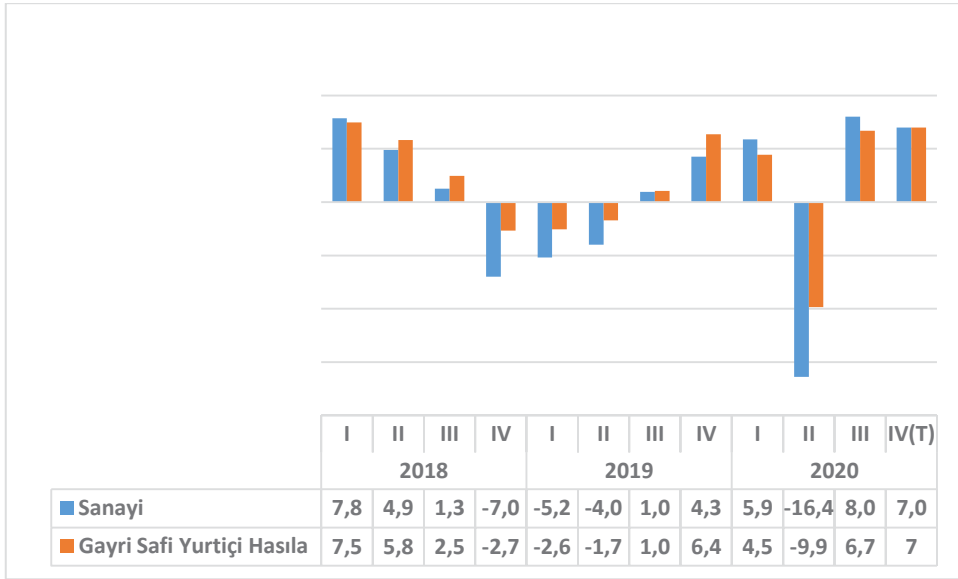
için ortalama yüzde 5-6 büyümeye ihtiyacı olan Türkiye'nin, son 3 yılında yüzde 2'lik büyümesi ile yetinemeyeceği, bunun birçok sorunu biriktirdiği belirtilmelidir.

Pandemi ve sanayide çöküş

Daha da önemlisi, Türkiye ekonomisine omurga teşkil eden sanayinin büyümenin lokomotifliğinde teklemeye başlamasıdır. Sanayi, ekonominin yüzde 3 büyüdüğü 2018'de ancak yüzde 1,4 büyüebildi. 2019'da ise yüzde 0,7 küçüldü ve 2020'de de yüzde 2 GSYH artışı temposunun gerisinde kalarak ancak yüzde 1,2 büyüdüğü tahmin ediliyor. Özellikle imalat sanayiinin 2018'de büyümesinin yüzde 1,1'de kaldığı, 2019'da yüzde 2,3 küçüldüğü hatırlatılmalıdır. 2020'de imalat sanayiinde katma

değer artışının, beklenen yüzde 2'lik GSYH artışıının bir hayli altında kalması şaşırtıcı olmayacaktır. Görüleceği üzere, omurgada ciddi aşınmalar vardır.

GSYH geneli ve sanayinin, özellikle de imalat sanayiinin büyümesi, çeyrek yıllar temelinde analiz edildiğinde sanayideki yorgunluk daha çok ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2020'nin ikinci çeyreğinde yani pandeminin baş gösterip ekonomileri kapanmaya zorladığı, iç ve dış talebin ciddi biçimde gerilediği Nisan-Haziran döneminde GSYH yüzde 9,9 küçülmüş görünürken sanayideki küçülmenin yüzde 16,4 gibi oldukça sert bir düşüş içinde olduğu gözlenmişti.

Grafik 2. GSYH ve Sanayide Çeyrek Yıllık Büyümeler, %

Kaynak: TÜİK

Sanayide Batık Kredi 20 milyar TL'ye yakın

2020'de 3,8 trilyon TL'ye ulaşan banka kredilerinin "Takipteki kredi" kısmı 167 milyar TL olarak tanımlanıyor. Bu da kredilerin yüzde 4,4'ü tutarında. Geniş anlamda sanayinin kullandığı krediler bu toplamda 1,1 trilyon TL'yi bulurken, takipteki kredi tutarı 20 milyar TL'ye yakın. Bu da toplam kredilerin yüzde 2'sinin biraz altı demek. Dolayısıyla sanayide "batık kredi" oranı daha düşük görünüyor. Ancak bu, sektörden sektöre değişiyor. Örneğin kredilerin en çok kısmını kullanan tekstilde takipteki kredi oranı yüzde 4,4'ü bulurken en çok kredi kullananlardan metal ana sanayiinde yüzde 3,2 gıda da ise yüzde 3,8 olarak gerçekleşiyor.

Tablo 1. Banka Kredileri ve Takipteki durum, Milyar TL, %

	Brüt Krediler	Takipteki Krediler (3)	Oran, %
Tekstil Ve Tekstil Ürünleri San.	134,1	5,8	4,4
Metal Ana San Ve İşlenmiş Mad. Ürt.	126,8	4,1	3,2
Gıda, Meşrubat Ve Tütün San.	122,9	4,7	3,8
Diğer Metal Dışı Madenler San.	59,4	2,1	3,6
Ulaşım Araçları San.	57,8	1,9	3,3
Kimya Ve Kimya Ürünleri San.	54,6	0,8	1,4
Kauçuk Ve Plastik Ür. San.	46,0	3,0	6,5
Makina Ve Teçhizat San.	42,4	1,6	3,8
Elektrikli Ve Optik Aletler San.	39,0	3,2	8,3
Nükleer Yakıt Raf. Ve Petr. Kömür Ür.	30,3	0,3	1,1
Kağıt Ham. Ve Kağıt Üml. Basım San.	29,3	0,4	1,4
Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış	27,3	1,4	5,1
Ağaç Ve Ağaç Ürünleri San.	13,5	0,4	2,8
Deri Ve Deri Ürünleri Sanayi	5,8	0,7	11,2
İmalat Sanayii	789,4	30,5	3,9
Elektrik Gaz Ve Su Kaynakları	273,0	17,0	6,2
Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması	25,4	0,6	2,5
Enerji Üretmeyen Madenler	22,9	1,5	6,6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Kredi kullunımları görece düşük olsa da bazı sektörlerde takipteki kredi oranı daha yüksek. Örneğin deri sanayiinde bu oran yüzde 11'i aşarken elektrikli ve optik aletler sanayiinde yüzde 8'i aşan bir batık oranı var.

Öte yandan, "Takipteki kredi", sorunlu kredilerin en umutsuzlarını gösterirken, bu kategori dışında hatın sayılır kredi tutarı var. Buna ek olarak yüzdürülen kredi adı altında sorunlu kredi türü de bulunmakta.

2020 İkinci yarıda sanayi

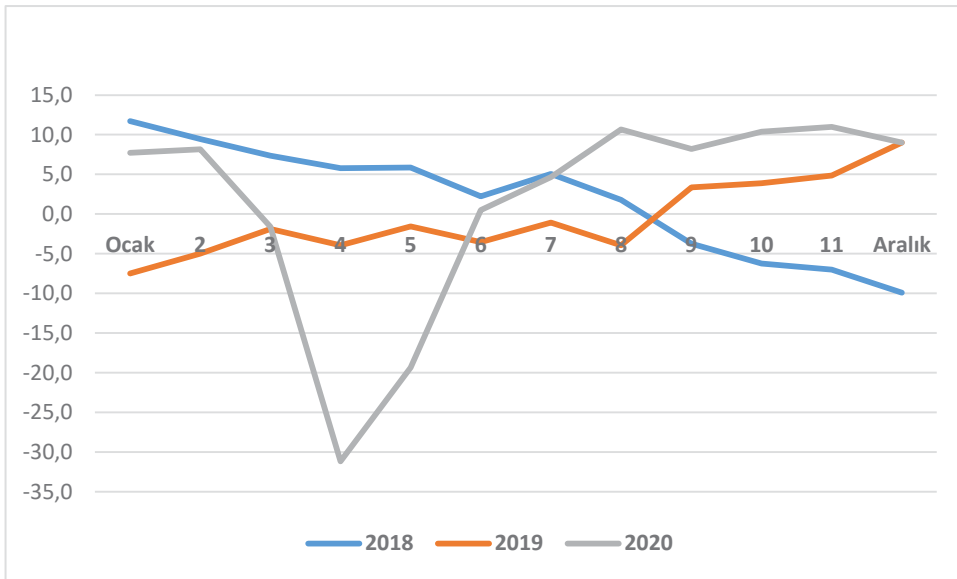
Birçok ülke, pandeminin tahribatını azaltmak için, büyük bütçe açıkları ve kamu borçlanması göze alarak, sosyal yardım ağırlıklı politikalarla önlemlerini sürdürürken Türkiye'de AKP iktidarı, ekonomiyi Haziran ayından itibaren açmaya, karantınayı kaldırmaya karar verdi. Ekonomideki daralmalar göze alınamadı, tersine, kredi faizleri düşürülerek, krediye erişim kamçılanarak, Merkez Bankası rezervleri bozdurularak döviz fiyatı baskılanarak iç talebi coşturan bir ekonomik hat izlendi.

Bu politika, yılın üçüncü çeyreğinde yüzde 7'ye yakın bir büyümeyi getirirken, canlanmanın son çeyreğe de etkilerini taşıması ile son çeyrekte de yüzde 7 büyümeye yaşandığı tahmin ediliyor. Ne var ki, hızlı bir tüketici ve üretici enflasyonuna, cari açık büyümesine yol açan bu tempolu politika, ekonomide riskleri yükseltip yabancıların kaçışına, dolarizasyona, yüksek enflasyon hoşnutsuzluklarının artışına kapı araladı. Bunun devamında Kasım başında Merkez Bankası ve Hazine ve Maliye Bakanlığı kadrolarının değiştirilmesi, soğuma-

Tablo 2. Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) Aylık Değişim: 2018-2020, %

	2018	2019	2020
Ocak	11,7	-7,5	7,7
2	9,5	-5,0	8,2
3	7,4	-1,9	-1,6
4	5,8	-3,9	-31,2
5	5,9	-1,6	-19,4
6	2,2	-3,5	0,5
7	5,1	-1,1	4,7
8	1,8	-3,9	10,7
9	-3,7	3,4	8,2
10	-6,3	3,9	10,4
11	-7,0	4,9	11,0
Aralık	-9,9	9,0	9,0
Ort.	1,9	-0,6	1,5

Kaynak: TÜİK

Grafik 3. 2018-2020 Sanayi Üretim Endeksi Aylık Değişimler, %

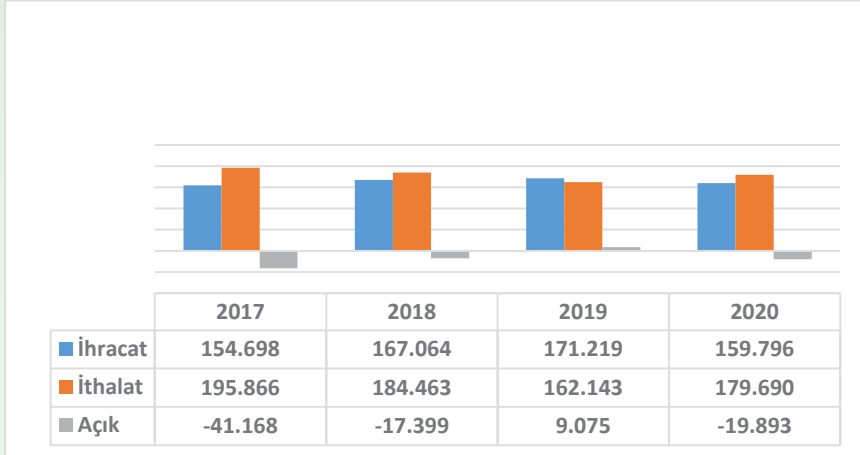
ya geçilmesi zorunlu oldu. Yine de Kasım ve Aralık aylarında ısınmanın harareti çok azalmadı.

Sanayi üretiminin pandemiden etkilenmesi ve sağlanan teşviklerle toparlanmasının aylık gelişimi, Sanayi Üretim Endeksi'ndeki değişimden (takvim etkisinden arındırılmış) izlenebilmektedir. 2020'nin ilk 2 ayında canlı görünen sanayi üretimi, pandemi ile birlikte sert daralmalar yaşadı. Özel-

likle dayanıklı tüketim malları ve giyim ürünlerine talep sert şekilde azaldı. Ancak, kredi faizlerinin ucuzlatılıp kredi musluklarının açıldığı Temmuz ayından itibaren sanayi üretimi de canlandı ve bu canlanma Aralık ayı sonuna kadar devam etti. Sonuçta sanayi üretimi, pandemi yılında azalma yerine, yüzde 1,5 yıllık artışla 2020'yi kapadı.

İmalat Sanayii dış açığı 20 milyar \$

2019 yılında büyümek bir yana, yüzde 0,7 oranında küçülen sanayinin ithalatı da azalmıştı. Dolayısıyla imalat sanayiinde dış ticaret 2019 yılında 9 milyar dolar fazla verdi.

Grafik 4. İmalat Sanayiinin Dış Ticareti ve Açık, Milyar \$

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Ne var ki 2020'de imalat sanayiinde ithalat artarken ihracat azaldı ve dış ticaret açığı 20 milyar dolara yaklaştı. Bu sonuç, 37 milyar dolara yakın açık veren cari dengeyi de etkiledi.

İmalat sanayiinde net fazla veren sektörlerin başında gelen giyim sanayii 2020'de de bu özelliğini korudu ve 2019'a göre azalsa da 13,8 milyar dolar fazla verdi. Gıda, net fazla veren ikinci sektör ve 2020 net fazlası 7,9 milyar dolara yaklaştı. Tekstilin net fazlası da 7,5 milyar dolara yakın gerçekleşti.

Tablo 3. Dış Ticaret Dengesi: Sektörlere göre; 2017-2020, Milyon \$

	2017	2018	2019	2020
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	-3.795	-3.651	-4.247	-3.877
Madencilik ve Taşocakçılığı	-22.727	-25.585	-28.496	-19.402
İmalat	-41.168	-17.399	9.075	-19.893
Giyim Eşyası	13.532	14.265	14.781	13.841
Gıda Ürünleri	6.355	7.112	7.793	7.877
Tekstil Ürünleri	6.239	6.788	6.896	7.473
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	4.996	10.996	14.596	4.653
Makine ve teçhizat hariç, fabrikasyon metal ürünler	2.470	3.430	4.261	4.343
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1.871	2.373	3.144	3.374
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1.494	2.667	3.245	3.148
Mobilya	1.629	2.136	2.595	2.633
Elektrikli teçhizat	759	1.741	2.953	2.082
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç) vb.	-288	54	503	545
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	42	211	425	314
Tütün Ürünleri	-83	-100	-95	-14
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	-27	-2	-16	-18
İçecekler	-353	-266	-199	-249
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	-1.528	-1.421	-920	-773
Diğer Ulaşım Araçları	-3.078	-2.125	-2.221	-2.370
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ait malzemeler	-3.805	-3.528	-3.823	-3.501
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	-8.234	-10.723	-3.823	-3.962
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	-11.182	-8.455	-3.558	-7.048
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünler	-14.627	-10.336	-9.280	-11.236
Kimyasal Madde ve Ürünler	-21.508	-20.772	-18.271	-16.938
Ana Metal Sanayi	-17.551	-13.334	-12.292	-26.019
Toplam	-74.221	-53.984	-29.512	-49.915

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Otomotiv sanayii 2019'da 15 milyar dolara yakın net fazla vermişken ihracattaki sert düşüş ile bu fazla 4,6 milyar dolara indi. Otomotiv ihracatı 2019'da 29 milyar dolara yakın iken 2020'de 24 milyar dolara düştü, buna karşılık ithalatı bir yılda 14 milyar dolardan 19 milyar dolara çıktı. Böylece bir yılda net fazla 10 milyar doların üstünde azaldı. Makine teçhizat, inşaat girdileri, plastik-kauçuk, mobilya, elektrikli teçhizat, ağaç ürünleri ve deri, Türkiye sanayiinin net fazla veren diğer sektörleri.

2020'de en sert net açık verilen alt sektör, demir çeliği de içeren ana metal sanayii oldu ve bir yılda net açık 14 milyar doları aştı. Kimya sektörü açığı 1 milyar dolar azalsa da 17 milyar dolar ile net açık verilen en önemli sektörlerden bir diğeri. Bilgisayar elektronik de net açık verilen bir diğer önemli dal ve 2020 açığı 11 milyar doları geçti.

2,1 trilyon TL'lik sanayi ürünü satışı

TÜİK, her yıl sanayi kuruluşlarının ürettiği ürünlerin miktarını, üretim değeri ve satış değerlerini de saptıyor ve "Yıllık Sanayi Ürün İstatistikleri" başlığıyla yayınlıyor. Buna göre, 2019'da üretimden yapılan satışlar yaklaşık 2,1 trilyon TL oldu. Bu değer 2018 yılında yaklaşık 1,8 trilyon TL iken 2017 yılında 1,3 trilyon TL dolayındaydı.

Tablo 4. Satış Değerine Göre En Yüksek Paya Sahip İlk On Sanayi Bölümü (Nace Rev. 2), 2015-2019

Bölüm	Tanım	Yıl				
		2015	2016	2017	2018	2019
10	Gıda sanayi ürünleri	15,6	15,5	13,8	12,9	13,6
24	Ana metal sanayi ürünleri	11,3	11,2	12,2	13,7	12,0
29	Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	8,8	9,2	10,1	9,9	9,6
13	Tekstil sanayi ürünleri	7,9	8,0	8,0	7,8	8,0
20	Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	5,2	5,2	5,1	5,5	5,7
25	Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	5,0	5,2	5,4	5,3	5,5
22	Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	5,3	5,4	5,4	5,3	5,1
14	Giyim eşyalarının imalatı	5,0	5,1	4,8	4,6	4,8
27	Elektrikli teçhizat imalatı	5,1	5,0	4,9	4,9	4,6
28	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	4,3	4,3	4,4	4,3	4,2

Kaynak: TÜİK

2019'da üretimden yapılan satışların yüzde 13,6'sını gıda sanayi ürünleri oluşturdu. Gıda sanayi ürünlerinin payı 2015 yılında yüzde 15,6 iken izleyen yıllarda azaldı. Gıdayı, 2019'da yüzde 12 ile ana metal sanayi ürünleri izledi. Bunu da, yüzde 9,6 ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı takip etti. Sanayi firmalarının satışlarının 2019'da yüzde 8'ini ise tekstil sanayi ürünleri oluşturdu. Kimyasal ürün satışları yüzde 5,7 pay alırken beyaz eşya, elektronik ağırlıklı fabrikasyon metal ürünleri, satışlarda yüzde 5,5 pay aldılar. 2019'da kauçuk plastik yüzde 5,1, giyim sanayi ürünleri toplamda yüzde 4,8 oranında yer edindi.

Tablo 5. Satış Değerine Göre En Yüksek Paya Sahip İlk On Sanayi Bölümü (Nace Rev. 2), 2015-2019

Sınıf	Tanım	Yıl				
		2015	2016	2017	2018	2019
24.10	Ana demir ve çelik ürünleri ile ferro alaşımların imalatı	6,2	6,1	7,3	8,3	6,6
29.10	Motorlu kara taşıtlarının imalatı	5,5	5,9	6,6	6,3	6,2
19.20	Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	4,0	3,5	4,2	4,9	5,5
29.32	Motorlu kara taşıtları için diğer parça ve aksesuarların imalatı	2,7	2,7	2,9	2,9	2,7
13.10	Tekstil elyafının hazırlanması ve bükülmesi	2,0	2,0	2,2	2,1	2,2
10.39	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	2,7	2,4	2,1	1,8	2,1
14.13	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	1,9	1,9	1,7	1,8	1,9
27.51	Elektrikli ev aletlerinin imalatı	1,8	1,8	1,7	1,8	1,8
13.20	Dokuma	1,9	1,8	1,8	1,7	1,7
14.14	İç giyim eşyası imalatı	1,9	2,0	1,8	1,6	1,6

Kaynak: TÜİK

Referans yılında veya önceki yıllarda üretilen ürünlerden referans yılı içinde yapılan yurt içi ve yurt dışı toplama "satış değeri" denir. Satış değerine şunlar dahil değildir: Katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV), geri dönüşümlü ambalaj değerleri, her türlü ayrı olarak tahsil edilen müşteri adına yapılan nakliye ve teslim maliyetleri, müşteri adına yapılan her türlü indirimler, geri dönen mallar üzerine müşteriye yapılan ücret ödemeleri, devletten alınan her türlü sübvansiyonlar.

Sanayi firmalarının yeri ve büyüklüğü

Türkiye İstatistik Kurumu ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın ortak çalışması ile 2019'da defter tutan 730 bin 221 girişimin kayıtları, en fazla firmanın ticaret sektöründe olduğunu, sanayi alanında da 130 bine yakın firmanın faaliyet gösterdiğini ortaya koyuyor. Bunların 114 bini imalat sanayisi firması.

Tablo 6. Temel Göstergeler, 2019

NACE, Rev. 2 Kısım	Girişim sayısı ⁽²⁾		Girişim Türü			
	Sayı	Pay (%)	Limited şirket	Anonim şirket	Kooperatif	Diğer ⁽¹⁾
Toplam	730 221	100,0	590 510	118 497	10 743	10 471
A-Tarım, ormancılık ve balıkçılık	10 270	1,4	7 556	1 692	953	69
B-Madencilik ve taş ocaklığı	5 439	0,7	3 793	1 588	3	55
C-İmalat	114 566	15,8	93 094	21 056	183	233
D-Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	8 093	1,1	2 540	5 485	31	37
E-Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	2 170	0,3	1 575	525	17	53
F-İnşaat	115 824	15,9	92 867	17 050	2 952	2 955
G-Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	225 790	30,9	195 631	27 934	1 366	859
H-Ulaştırma ve depolama	41 050	5,6	31 397	4 586	4 630	437
I-Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	41 296	5,7	31 403	6 816	107	2 970
J-Bilgi ve iletişim	22 599	3,1	14 832	7 550	3	214
L-Gayrimenkul faaliyetleri	12 616	1,7	8 761	3 363	378	114
M-Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	57 752	7,9	46 420	10 737	18	577
N-İdari ve destek hizmetleri faaliyetleri	32 044	4,4	26 554	4 941	29	520
P-Eğitim	13 273	1,8	10 600	2 098	25	550
Q-İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	16 598	2,3	14 378	1 972	5	243
R-Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	4 724	0,6	3 639	691	33	361
S-Diğer hizmet faaliyetleri	6 117	0,8	5 470	413	10	224

(1) Adi ortaklık, kolektif şirket, iş ortaklığı, komandit şirket vb.

(2) Bilanço esasına göre defter tutan girişimler kapsama alınmıştır.

Kaynak: TÜİK

İmalat sektörünün toplam girişim sayısı içindeki payı 2019 yılı için yüzde 16 dolayında. İmalat sektöründe alt sektörlerin toplam girişim sayısı içindeki payları incelendiğinde sırasıyla fabrikasyon metal ürünleri imalatı yüzde 12,3, gıda ürünleri imalatı yüzde 11,3 ve giyim eşyalarının imalatı yüzde 9,3 ile ilk üç sırada.

Firmalar arasında en büyük aktif büyüklük imalat sektörü firmalarında. Tüm firmaların toplulaştırılmış bilançosuna göre, 2019 yılında toplam aktif büyüklüğü 8,6 trilyon TL, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamı ise 6,1 trilyon TL olurken, öz kaynakların toplamı yaklaşık 2,5 trilyon TL oldu.

İmalat sektörü 2,3 trilyon TL aktif büyüklüğü ile tüm sektörler arasında en önde. Aktif büyüklüğünde ikinci sırayı 1,8 trilyon TL ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü aldı. Özkaynaklar bakımından imalat sektörü 793 milyar TL ile ilk sırada yer alırken, onu sırasıyla 493 milyar TL ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü, 359 milyar TL ile de mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler sektörü takip etti.

İmalat sektörünün 2019 yılında toplam aktif içindeki payı yüzde 27,1 ve özkaynaklar içindeki payı yüzde 32 olarak gerçekleşti. İmalat sektörünün alt sektörleri incelendiğinde sırasıyla gıda ürünleri imalatının aktif içindeki payı yüzde 12,2, özkaynak içindeki payı yüzde 12,3, tekstil ürünleri imalatının aktif içindeki payı yüzde 9,9, öz kaynak içindeki payı yüzde 10,2 ve ana metal sanayinin aktif içindeki payı yüzde 9,4, özkaynak içindeki payı yüzde 9,1 ile ilk üç sırayı aldılar.

2019'da en yüksek net kâr imalat sektöründe; en çok net zarar eğitim sektöründe oldu.

Firmaların toplulaştırılmış gelir tablosu verisine göre, 2019 yılında sektörlerin toplulaştırılmış dönem net kârı 249,3 milyar TL olarak gerçekleşti. İmalat sektörü 118,2 milyar TL ile en yüksek net kar elde eden sektör oldu. Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü 42 milyar TL; mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler sektörü ise 21 milyar net kar elde etti. Eğitim sektörü 2019 yılını 1,4 milyar TL ve gayrimenkul sektörü 1,2 milyar TL net zarar ile tamamladı.

İmalat sektörünün toplam dönem net karı içindeki payı 2019 yılı için yüzde 47,4 olarak gerçekleşti. İmalat sektöründe alt sektörlerin toplam dönem net karı içindeki payları incelendiğinde sırasıyla gıda ürünleri imalatı yüzde 12,6, kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı yüzde 9,7 ve ana metal sanayi yüzde 8,5 ile ilk üç sırayı aldılar.

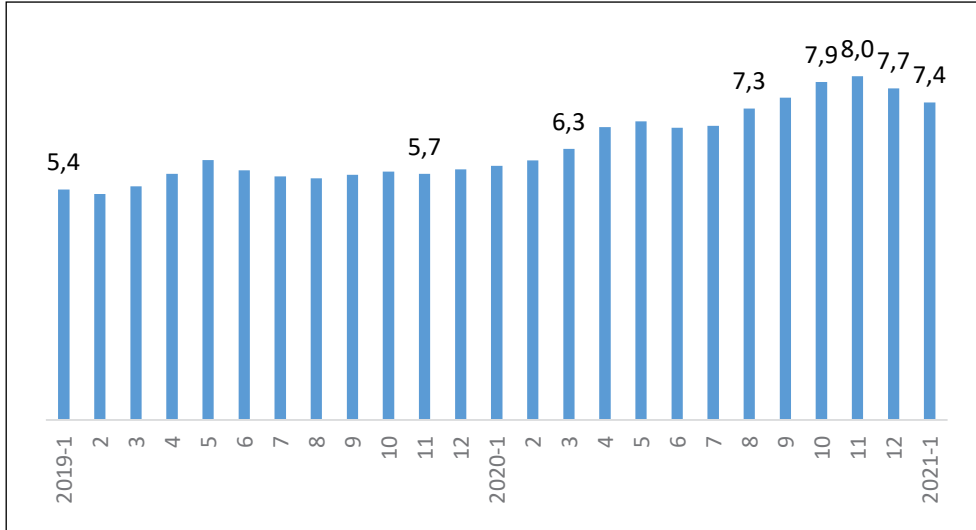
Döviz ve kredi ile teşvik

Genelde ekonomiyi, özelde sanayiye pandemi tahribatından en az maliyetle çıkarmak için başvurulan yollar, döviz fiyatlarının kredi faizlerinin baskılanarak, düşük tutulması, kredi genişlemesi yollarıyla yapıldı. Bunların yanısıra çeşitli vergisel teşvik yolları da denendi.

Döviz, özellikle dolar/TL, Merkez Bankası rezervleri kamu bankaları üstünden piyasaya sürülerek

(130 milyar doları bulduğu öne sürülmektedir) baskılandı; bu durum özellikle 2020'nin ilk yarısında sürdürülmeye çalışıldı.

Döviz baskılama, hem ithalatı cezbettii hem de dış borç yükümlüsü firmaları rahatlattı. Ancak Eylül ayından itibaren baskılanmada ısrar edilemedi. İçeride dolarlaşmanın hızlanması, birikimlerin altına bağlanması, altın ithalatının dış ticaret açığını dolayısıyla cari açığı büyütmesi döviz kontrolünden çıkardı.

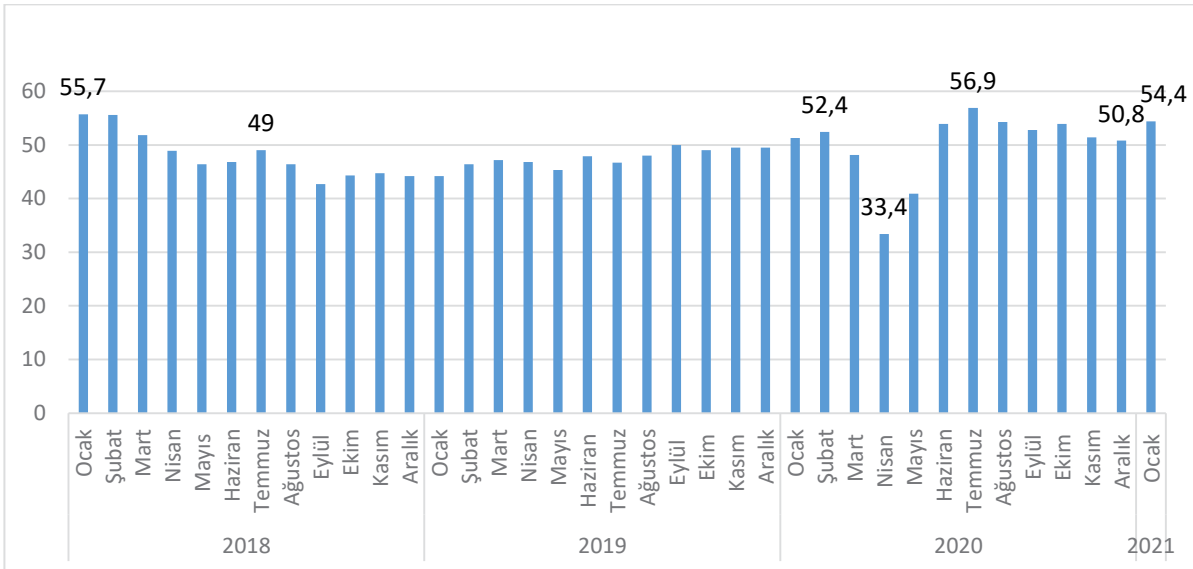
Grafik 5. Dolar/TL'de Aylık Ortalamalar

Kaynak: TCMB

Döviz baskılamasının yanında kredi faizlerinin düşürülmesi ve kredi hacminin başta kamu bankaları eliyle, ama özel bankaları da buna mecbur tutarak genişletilmesi, ekonomide iç talebi ve sanayi üretimini de canlandırdı.

İstanbul Sanayi Odası (İSO), Satınalma Yönetici-

leri Endeksi, PMI'nın seyri, sanayinin nabzını da vermektedir. Endekslerin hesaplanması için düzenlenen ankette, ankete katılan firmalara üretim, yeni siparişler, stok düzeyleri, istihdam, tedarikçi performansı ve fiyat trendleri gibi parametrelerin hangi yönde geliştiği (artış/iyileşme ya da düşüş/

Grafik 6. PMI, İSO Satınalma Yöneticileri Endeksi

Kaynak: İSO

kötüleşme) sorulmaktadır. PMI'ların 50'den büyük olması önceki aya kıyasla bir iyileşmeye ya da artışa işaret ederken 50'den küçük rakamlar önceki aya göre kötüleşme ya da düşüş olarak değerlendirilmektedir. Endeksler, esas alınan ekonomi ya da sektörün faaliyet koşullarındaki değişimin nicel büyüklüğünü değil, yönünü göstermesi açısından bir eğilim göstergesi özelliği taşımaktadır.

İSO-PMI, pandeminin derinleştiği Nisan ayında 33'lere kadar indi. Mayıs'ta da düşük seyreden endeks sonraki aylarda kritik eşik olan 50'nin üzerine çıktı ve dalgalandı.

Genişleyen tüketici kredileri, sanayiye dış talepte kaybettiklerinin bir kısmını da kazandırdı ve hem ticari kredi kullanarak hem de artan iç talepten sanayi, kıt kanaat geçinmeyi başarabildi.

2020'nin Kasım ayında Merkez Bankası başkanı değişikliği öncesine kadar düşük seyreden kredi faizleri, 2020 yılı kredi hacmini (banka kredileri) hızla genişletti. Kasım ve Aralık aylarında musluklar kısalsa bile, yılın tamamında kredi hacmi 2019'a göre yüzde 33'e yakın arttı ve 3,8 trilyon TL'ye yaklaştı.

Kredilerin yüzde 22,5'lik kısmı (853 milyar TL) tüketici kredisi olarak hanehalkına ait. Bunlar içinde de borcu borçla kapatmada daha çok kullanılan "ihtiyaç kredisi" önde geliyor. Düşürülen faizler konut kredisine talebi de hızlandırdı ve bunun da etkisiyle konut satışlarında önemli bir artış gözlemlendi. Bu sektörlerin kredi kullanımları 2020'de yüzde 30-35 aralığında arttı. Konut satışları 2020

yılında bir önceki yıla göre yüzde 11,2 artarak, 5 milyona yaklaştı. 2020 ipotekli (kredili) konut satışı yüzde 72,4 arttı ve 573 bini geçti, diğer satış türlerinde ise konut satışı yüzde 9 azalarak 926 bin oldu. 2020 yılında ipotekli satışların payı yüzde 38,2, diğer satışların payı yüzde 61,8 oldu.

Sanayinin 2020'de kullandıklarıyla kredi borcu 1 trilyon 11 milyar TL'ye ulaştı. Sanayicinin kredi borcu 2019'a göre yüzde 32'ye yakın arttı. Böylece toplam banka kredileri içinde sanayi firmalarının payı da yüzde 29,3'e ulaştı.

Sanayinin kredi borç yükü daha detaylıca incelendiğinde, yüzde 29,3'lük borcun 20,8 puanının imalat sanayisine, 7,2 puanının enerji sektörüne, kalan 1,3 puanının madencilik sektörüne ait olduğu görülmektedir.

İmalat sanayii içinde de tekstil, metal ana sanayii ile gıda sanayilerinin her birinin 3-3,5 puan payla ilk sırayı paylaştıkları anlaşılmaktadır.

Banka kredilerinin yanında Kredi Garanti Fonu (KGF) da sanayinin finansmanında yer aldı. Ocak 2017'de devreye giren 250 milyar TL'lik Hazine destekli KGF kefaleti desteği ve beraberinde gelen Nefes Kredisi, KOBİ Değer Kredisi gibi özel destek programları da sanayi firmalarına bir başka kaynak oldu. Bunun yanı sıra Covid-19 pandemisi nedeniyle, İş'e Devam Destek Paketi ve Temel İhtiyaç Destek Kredi Paketi gibi ilave destek programları ile de destek verildi. 2020 sonu itibarıyla KGF Kefaletli Kredi Risk Bakiyesi 305 milyar TL'ye ulaştı. Bir yıllık artış yüzde 62'nin üstünde kaldı.

Tablo 7. Kredilerin Sektörel Dağılımı: 2020 Aralık, Milyar TL

	2020/12	2019'a göre Artış %	Pay,%
Toplam banka kredisi, Milyar TL	3.789,7	32,6	100
Bireysel Krediler	852,9	38,1	22,5
Bireysel Kredi (Konut)	287,6	38,8	7,6
Bireysel Kredi (Otomobil)	12,2	65,2	0,3
Bireysel Kredi (Diğer)	403,1	46,1	10,6
Kredi Kartı	150,0	18,0	4,0
Tekstil Ve Tekstil Ürünleri San.	134,1	35,7	3,5
Metal Ana San Ve İşlenmiş Mad. Ürt.	126,8	37,0	3,3
Gıda, Meşrubat Ve Tütün San.	122,9	30,9	3,2
Diğer Metal Dışı Madenler San.	59,4	29,7	1,6
Ulaşım Araçları San.	57,8	39,2	1,5
Kimya Ve Kimya Ürünleri İle Sent. Lif San.	54,6	28,2	1,4
Kauçuk Ve Plastik Ür. San.	46,0	28,6	1,2
Makina Ve Teçhizat San.	42,4	24,7	1,1
Elektrikli Ve Optik Aletler San.	39,0	37,4	1,0
Nükleer Yakıt Raf. Ve Petr. Ür. Kömür Ür.	30,3	53,1	0,8
Kağıt Ham. Ve Kağıt Ürnl. Basım San.	29,3	33,2	0,8
Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayii	27,3	39,8	0,7
Ağaç Ve Ağaç Ürünleri San.	13,5	24,4	0,4
Deri Ve Deri Ürünleri Sanayi	5,8	34,5	0,2
İmalat San.	789,4	33,7	20,8
Elektrik Gaz Ve Su Kaynakları	273,0	25,3	7,2
Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması	25,4	34,3	0,7
Enerji Üretmeyen Madenlerin Çıkarılması	22,9	41,3	0,6
Sanayi	1.110,7	31,8	29,3
Toptan, Perakende Tic	521,2	36,5	13,8
İnşaat	321,0	23,9	8,5
Taşımacılık, Depolama Ve Haberleşme	230,3	37,3	6,1
Emlak Komisyon, Kiralama Ve İşletmecilik	216,7	28,0	5,7
Otel ve Restoranlar (Turizm)	142,9	41,8	3,8
Tarım, Avcılık, Ormancılık	124,5	17,7	3,3
Finansal Aracılık	91,3	41,5	2,4
Diğer Toplumsal Sosyal Ve Kişisel Hizmetler	68,4	31,3	1,8
Savunma Ve Kamu Yönetimi, Zorunlu Sosyal Güvenlik	60,7	10,0	1,6
Sağlık Ve Sosyal Hizmetler	29,4	22,1	0,8
Eğitim	15,3	28,4	0,4
Balıkçılık	3,3	24,0	0,1
İşçi Çalıştıran Özel Kişiler	1,1	-64,9	0,0

Kaynak: T. Bankalar Birliği veri tabanı

Otomobil ve beyaz eşya üretimi ve satışları

2020'de otomobil dahil, dayanıklı malların iç pazarında dikkat çekici bir hareketlenme yaşandı. Otomobil satışları 2019 satışlarını yüzde 57,5 geçerek 610 bin adedi buldu. 2020 otomobil üretimi iç satışlardan ancak yüzde 41 pay alırken, kalan yüzde 59 payı ithal otomobiller kaptı. Yeri otomobil dış talepte de gerileme olunca üretimini yüzde 13 düşürdü ve 855 bin adet yerli otomobil üretildi. 2018'de 875 bin, 2019'da 828 bin otomobil ihraç edilmişken 2020'de ihracat 597 bine kadar geriledi.

Tablo 8. Otomobil Pazarı

	Adet					Bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde değişim				
	Üretim		Yurtiçi Satış		İhracat	Üretim	Yurtiçi Satış		İhracat	
	Yerli	İthal	Toplam				Yerli	İthal	Toplam	
2018	1.026.461	163.405	322.916	486.321	875.147	-10,2	-24,6	-36,2	-32,7	-5,0
2019	982.642	157.178	230.078	387.256	828.744	-4,3	-3,8	-28,7	-20,4	-5,3
2020	855.043	249.642	360.467	610.109	596.616	-13,0	58,8	56,7	57,5	-28,0

Kaynak: Otomotiv Distribütörleri Derneği Veri Tabanı

2020'nin özellikle ikinci yarısında, üretimin dörtte üçünün ihracata dönük olduğu beyaz eşya pazarı da hareketlendi ve yurt içi satışlar yüzde 16,5, ihracat yüzde 0,5 artış gösterdi. Oysa 2019'da iç pazar yüzde 6,5, ihracat yüzde 1 gerilemişti. Talebin canlılığı beyaz eşya üretimini de etkiledi ve 2019'a göre üretim yüzde 3,5 artarak 29 milyon adeti geçti.

Tablo 9. Beyaz Eşya: Üretim/satış

	Adet				Bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde değişim			
	Üretim	Yurtiçi Satış	İhracat	İthalat	Üretim	Yurtiçi Satış	İhracat	İthalat
2018	28.538.758	7.110.193	22.092.563	626.085	0,4	-16,7	7,0	-43,2
2019	28.197.564	6.655.155	21.875.038	390.341	-1,2	-6,4	-1,0	-37,7
2020	29.184.199	7.750.666	21.977.459	428.636	3,5	16,5	0,5	9,8

Kaynak: BESD

Beyaz eşya sektörünün ayrıntıları, yurt içi satışlarda buzdolabı ve çamaşır makinesinin, ihracatta da çamaşır makinesinin önde gittiğini gösteriyor. İthalatın çok az boyutta olduğu sektörde 29 milyon adet üretimin 10 milyonunun çamaşır makinesi olduğu ve bunun yüzde 78'inin ihraç edildiği anlaşılıyor. 8 milyonluk buzdolabı üretiminin ise 5,5 milyonu ihraç edildi.

Tablo 10. Beyaz Eşya Sektörü

	Üretim Adet	Yurtiçi Satış	İhracat	İthalat	Üretim%	Yurtiçi Satış%	İhracat %	İthalat %
Beyaz eşya	29.184.199	7.750.666	21.977.459	428.636	3,5	16,5	0,5	9,8
Buzdolabı	8.116.104	3.076.663	5.509.223	305.306	6,4	23,8	0,3	3,6
Çamaşır Mak.	10.007.653	2.316.011	7.802.246	98.774	0,0	14,6	-2,9	22,6
Bulaşık Mak.	5.725.562	1.458.113	4.266.697	14.070	8,3	9,5	8,5	116,2
Fırın	5.334.880	899.879	4.399.293	10.486	1,1	10,2	-0,3	22,6

Kaynak: BESD

Sanayi yukarı, istihdam aşağı

Sanayi üretimi endeksinde 2020'de yıllık yüzde 1,5 artış görülmesine karşın sanayi istihdamının 37 bin, oran olarak da yüzde 0,7 azalması dikkat çekiyor.

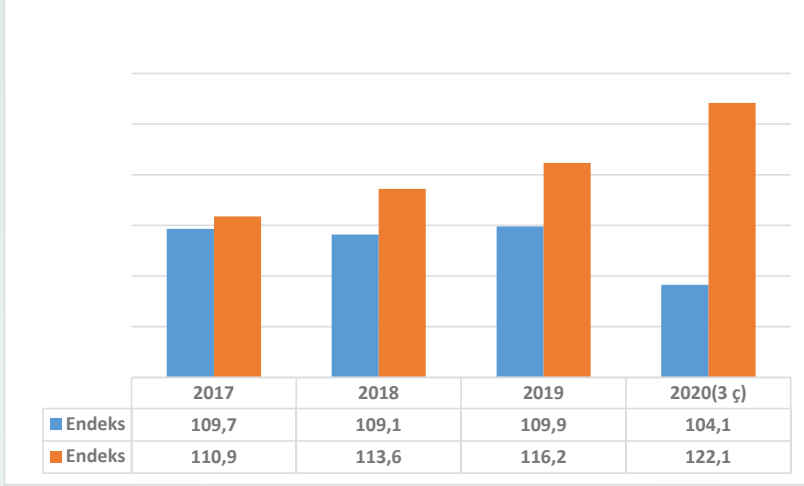
Sanayide çalışan sayısı 2019'da 5 milyon 561 iken, 2020'de 5 milyon 524 olarak belirlendi. Bu da 37 bin istihdam azalışı demek. Oran olarak yüzde 0,7 sanayi istihdam azalması yaşanmış görünüyor. Sanayi üretiminin yüzde 0,6 azaldığı 2019'da istihdam da azalmış ama azalış oranı yüzde 2,3 ü, istihdamdaki kayıp da 114 bini bulmuştu.

Tablo 11. Toplam İstihdamda Sanayi

		2018	2019	2020
<u>Bin Kişi</u>	Tarım	5.297	5.097	4.924
	Sanayi	5.675	5.561	5.524
	İnşaat	1.992	1.550	1.543
	Hizmetler	15.777	15.875	15.494
	Toplam	28.738	28.080	27.484
<u>Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (Bin Kişi)</u>	Tarım	-167	-200	-173
	Sanayi	292	-114	-37
	İnşaat	-103	-442	-7
	Hizmetler	531	98	-381
	Toplam	549	-658	-596
<u>Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişim</u>	Tarım	-3,1	-3,8	-3,4
	Sanayi	5,4	-2,0	-0,7
	İnşaat	-4,9	-22,2	-0,5
	Hizmetler	3,5	0,6	-2,4
	Toplam	1,9	-2,3	-2,1

Kaynak: TÜİK veri tabanı

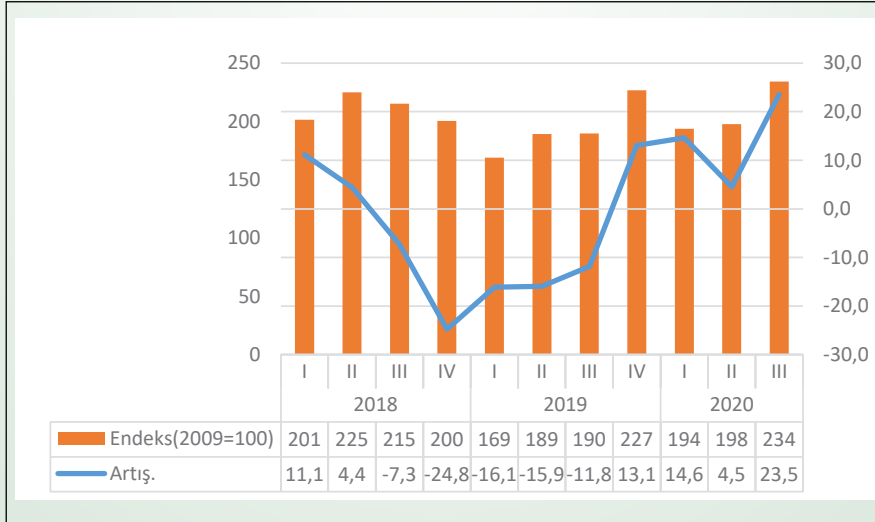
Sanayi üretim seyri ile istihdam seyrinin uyumsuzluğu, sanayinin 2020'de olduğu gibi üretiminin artarken istihdamının gerilemiş görünmesi, çalışan kişi, gün, saat sayısını azaltarak da üretimi artırmanın bir yolunun bulunduğu anlamına gelir ki, bu da verimliliği artıncı yol ve yöntemlerdir. Çalışılan saat başına üretimin 2020'de yüzde 6 artmış olması dikkat çekicidir. Pandemi nedeniyle aynı işin daha az işçiyle ve daha uzun çalıştırmak yoluyla bu verimliliğin elde edilmiş olma ihtimali yüksektir.

Grafik 7. Sanayide Verimlilik Endeksi : 2017-2020

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Verimlilik artışının teknolojik yatırımlar ile sağlandığı savı da öne sürülebilir. Sanayiye yatırımı temsil eden makine teçhizat yatırımlarının 2018 ve 2019'da negatif seyrettiği biliniyor. Ancak 2020'de makine-teçhizat yatırımlarında hissedilir artışlar gözlenebiliyor. Ama yine de son 3 yılın tamamı dikkate alındığında teknolojik yatırımın dikkate alınır boyutta olduğunu söylemek kolay değildir.

Grafik 8. Makine-Teçhizat Yatırımları: 2018-2020 (3. ç)

Kaynak: TÜİK ve Hazine ve Maliye Bakanlığı

İki yan etki: Enflasyon ve cari açık

Ticari kredilerin ve tüketici kredilerinin daha çok kamçılanmasıyla ekonomi, geniş anlamda da sanayi, dibe vurmadan kurtarıldı ama iki yan etki, enflasyon ve cari açık artışları, hem büyüme hızını kesti hem de 2021'e önemli kamburlarla girilmesine yol açtı.

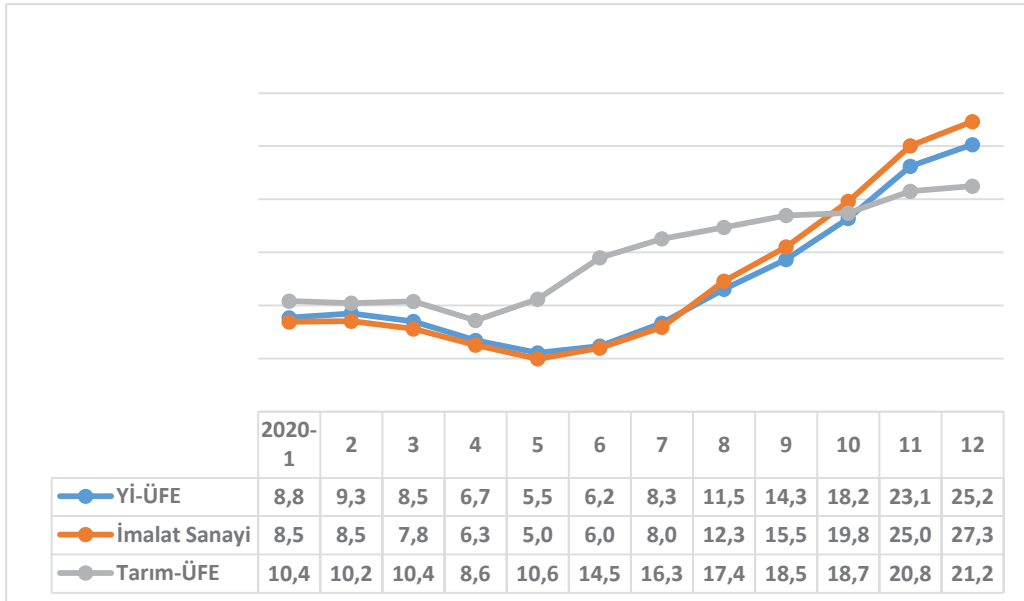
Sanayinin yapısal dışa bağımlılığı, büyüdükçe ithalat ihtiyacı, bu da dövize talebi ve döviz fiyatında artışları kamçıladi, sonuçta ithal girdi üstünden maliyet enflasyonunu tırmandı.

Yurt içi üretici ya da sanayici fiyatları 2020 Aralık ayında yüzde 2,36 oranında yükseldi, yıllık enflasyon 2,04 puan artarak yüzde 25,15'i buldu. İmalat sanayii ürünlerindeki yıllık fiyat artışı yüzde 27,3'ü buldu.

Üretici fiyatlarında gözlenen bu artışta birikimli döviz kuru etkileri ve uluslararası emtia fiyatla-

rındaki yükseliş eğiliminin yanı sıra bazı sektörlerdeki arz kısıtları ve güçlü talep koşulları da rol oynadı. Bu dönemde, özellikle endüstriyel metal, petrol ve tarımsal emtia fiyatları belirgin bir artış kaydetti. Petrol ve ana metal hariç imalat sanayi fiyatlarının eğilimi bir miktar gerilemekle birlikte, yüksek seviyesini korudu.

Ana sanayi gruplarına göre incelendiğinde, yıllık enflasyonun tüm alt gruplarda yükseldiği görüldü. Aylık bazda ara malları grubu fiyat artışında demir-çelik, inşaat ara girdileri ve kâğıt ürünleri öne çıkarken, sermaye malı fiyatlarındaki yükselişte metal yapı ürünleri ile makineler etkili oldu. Dayanıklı tüketim malları fiyatlarında ev aletleri ve tüketici elektroniği ürünlerinde fiyat artışları izlenirken, uluslararası altın fiyatlarındaki gerilemeye bağlı olarak mücevherat kaleminde bir miktar düşüş görüldü. Dayanaksız tüketim mallarındaki yükselişte katı-sıvı yağlar, et ve süt ürünleri belirleyi-

Grafik 9. 2020 Üretici Fiyatları ve İmalat Sanayiinde Fiyat Artışı, Yıllık,%

Kaynak: TÜİK

ci oldu. Enerji fiyatlarındaki artışta petrol ürünleri belirgin şekilde öne çıktı. Bu gelişmelerle, tüketici fiyatları üzerindeki üretici fiyatları kaynaklı baskılar devam etti ve tüketici fiyatları yıllık artışı da yüzde 15'i buldu.

Sanayinin harareti, cari açığı da büyüttü. Türkiye, 2019 yılında 6,8 milyar dolar fazla verdiği cari işlemlerde 2020 yılını 36,7 milyar dolarlık açıkla kapattı.

2020 yılında Türkiye'nin döviz gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 17,1 oranında (43,2 milyar dolar) azalarak 209,7 milyar dolara gerilerken, döviz giderleri yüzde 0,1 oranında artarak 246,4 milyar dolar oldu.

net sermaye/borç bulamayan Türkiye, 28,6 milyar dolarlık dış finansman açığıyla karşı karşıya kaldı.

2019'da cari işlemler açığının rezervlerle finanse edilmesi yüzünden döviz rezervlerinde net 31,9 milyar dolarlık azalma yaşandı.

2020 yılında Türkiye'ye doğrudan yatırım girişi de bir önceki yıla göre 1,5 milyar dolar azalarak 7,7 milyar dolara geriledi. Bu yatırımın da 4,4 milyar dolarla büyük bölümü gayrimenkul alımı için geldi.

2020 tahmini milli gelirinin yüzde 5,2'sine ulaşan cari açık, sürdürülebilir değil. Bu nedenle de sanayi ile birlikte ekonomiyi soğutacak bir rota değişikliğine Kasım ayı başında gidildi. Merkez

Tablo 12. Ödemeler Dengesi Açığı ve Finansmanı, Milyon \$

	2018	2019	2020	Fark Milyon\$
Cari İşlemler Dengesi	-21.743	6.759	-36.724	-43.483
Cari İşlemler Dengesi / GSYH	-2,7	0,9	-5,2	
Döviz Geliri	244.424	252.992	209.747	-43.245
Döviz Gideri	266.167	246.233	246.471	238
Net Finansman	481	5.016	8.177	3.161
Ödemeler Dengesi Finansman Dengesi	-21.182	11.809	-28.586	-40.395
Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) Net	9.235	6.323	4.631	-1.692
(Gayrimenkul)	5.915	4.979	4.403	-576
Net Hata ve Noksan	10.805	-5.485	-3.276	2.209
Rezervdeki değişim	-10.377	6.324	-31.862	-38.186

Kaynak: TCMB

Döviz gelirlerinin bu kadar hızlı azalması, turizm gelirlerinin 19,6 milyar dolar düşerek 29,8 milyar dolardan 10,2 milyar dolara, ihracat gelirlerinin 14 milyar dolar azalarak 182,2 milyar dolardan 168 milyar dolara, taşımacılık gelirlerinin 9,9 milyar dolar azalarak 24,2 milyar dolardan 14,3 milyar dolara gerilemesi ile gerçekleşti. İhracatın yüzde 90'ını oluşturan sanayinin ihracatında azalma, cari açıkta etkili oldu. Yanı sıra sanayinin talebi olan ithalat da açığın büyümesini etkiledi.

Bu ölçüde bir açığı finanse edecek kadar dışardan

Bankası başkanı ve Hazine ve Maliye Bakanı'nı değiştirerek gerçekleştirilen bu rota değişikliği ile TL faizler iki ayda 5 puanın üstüne artırılarak politika faizi yüzde 17'ye çıkarıldı ve izlenen genişlemeci para politikasını daraltma yönlü bir irade kullanılacağı açıklandı.

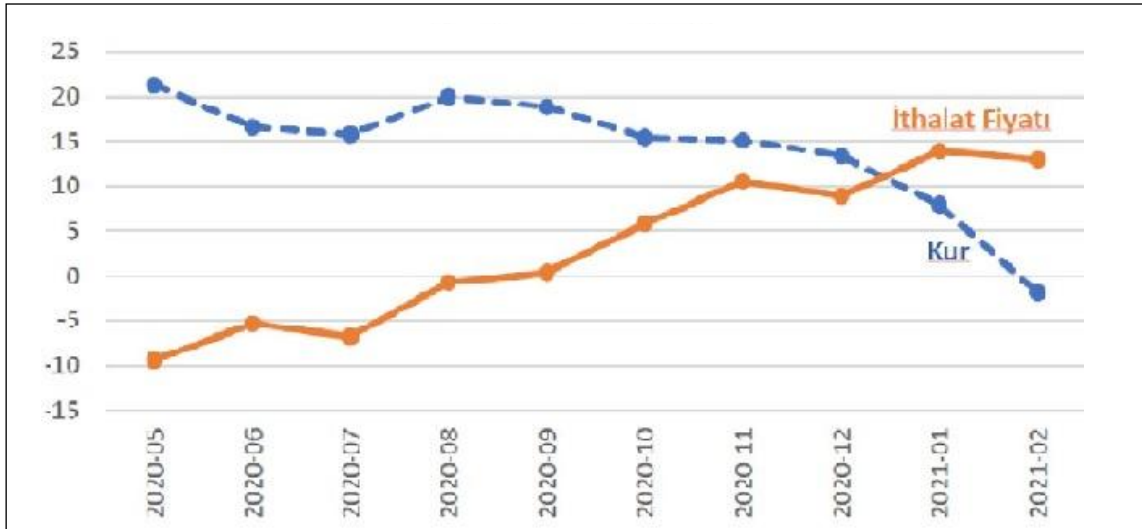
Bu rota değişikliği döviz kurundaki tırmanışı durdurup dolar fiyatını 7 TL basamağına çekti. Bunun gelecek enflasyonu üstünde ne tür etkiler yaratacağı henüz bilinmiyor. Yükseltilecek faizlerin kredi kullanımını, tüketici kredi taleplerini azaltması,

bunun da iç talebi daraltması umuluyor. Pandeminin, dünyada aşılama sürecine geçilmesine karşın, etkisi henüz azaltılamadı. Bu durum, sanayi ürünlerine olan iştahsızlığı henüz azaltmadı ve sanayi hem iç hem dış talepteki düşük iştahın etkisinde, 2021'de de kıt kanaat yaşayacak gibi görünüyor.

Öte yandan, enflasyon ve cari açık, önümüzdeki dönemde de kritik önemde. Özellikle yükselen ithal emtia fiyatları giderek önem kazanıyor. Petrol, gıda, metal gibi ürünlerin uluslararası piyasaları yükseliyor. Türkiye sadece enerji değil, ana metal ve gıda gibi sektörlerde de ciddi ithalatçı. Hem üretim hem de tüketim yapısında ithal bileşen oldukça yüksek. Bu nedenle, emtia fiyatlarındaki artışlar bir yandan ithalat faturasını kabartırken diğer yandan girdi maliyeti kanalıyla enflasyonu olumsuz etkiliyor. Eylül'den bu yana petrol fiyatları yüzde 50, ana metal ve tarımsal emtia fiyatları

yüzde 20 civarında yükseliş gösterdi. Diğer ürün fiyatlarında da önemli artışlar var. Bu gelişmeler ithalat fiyatlarını ciddi şekilde yukarı çekmeye başladı. Emtia fiyatlarındaki yükseliş enflasyon ve cari işlemler dengesine dair ciddi risk oluşturmaktadır.

İthal fiyatlar artarken TL'de ciddi değer kazancı gözleniyor. İthalat fiyatları, enflasyonun yanı sıra cari açığa da belirgin etki yapmakta. Cari açığın sürdürülebilir düzeyler olan 15-20 milyar dolara inebilmesi için kredi musluğunun epey uzun bir süre sıkılması, yani talebin baskılanması gerekiyor. Sonuç olarak, emtia fiyatlarındaki hızlı yükseliş ekonomi yönetiminin işini zorlaştıracak. Çünkü ithal fiyatlardaki artış, enflasyon ve cari açığı düşürmek için öngörülenden daha uzun bir sıkılaştırma gerekebileceği anlamına geliyor. Siyaseten buna ne kadar sabredilebileceği ise işsizliğe tahammül ve firmaların dayanma gücüne bağlı.

Grafik 10. \$/TL Kuru ve İthalat Fiyatları (6 Aylık % Değişim)

Kaynak: Hakan Kara, Dünya Gazetesi, 15 Şubat 2021

**TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni**

Şubat 2021
Sayı 272 Ekidir

**MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER**

**Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT**

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr